

Redactioneel

Uitingen van religieus geweld vormen een bijzondere vindplaats voor het onderzoeken van wat de betekenis van godsdienstige opvattingen in het gewone leven kan zijn. Naast een meer sociologische benadering van godsdienstige gebeurtenissen, waar het gaat om het schetsen van verbanden en samenhangen en het komen tot generale conclusies, biedt een individueel-psychologisch perspectief misschien meer zicht op het unieke en persoonlijke in de verklaring van zulk geweld, dat wellicht te gemakkelijk als een strijd tussen de religies wordt gezien.

De gewelddadige aanslag van Anders Breivik op de Noorse samenleving vraagt in ieder geval om zo'n individuele benadering. De dader verklaart zijn actie als een poging zijn landgenoten wakker te willen schudden voor het naderende islamitisch gevaar. Vele journalisten en andere belangstellenden hebben inmiddels kennis genomen van zijn op het internet gepubliceerde manifest. Toch blijft er een zekere discrepantie bestaan tussen daad en verklaring. Waarom zou iemand die vreest voor een islamisering van zijn land, en van de Europese beschaafde wereld in zijn geheel, dat gevaar willen afwenden door een aantal van zijn landgenoten te vermoorden en zo *in extremo* zelf datgene te veroorzaken waarvoor hij met zijn daad zegt te willen waarschuwen?

Ofschoon thrillers als die van Stieg Larsson en een TV serie waarin de privé detective Varg Veum centraal staat, de duistere kanten van de Scandinavische samenlevingen toonden, is de moordaanslag door Anders Breivik op zijn landgenoten fataal voor het geloof in de onschuld van de Noordse cultuur. Zelfs meer begrip van deze complexe context van een land als Noorwegen is onvoldoende om de extreme daad van Breivik ook maar enigszins begrijpelijk te maken. Waar de aanwezigheid van zoveel immigranten uit Aziatische en Afrikaanse landen ook niet tot heel grote spanningen lijkt te hebben geleid, brengt daarom misschien een interpretatie van de meer persoonlijke situatie van de dader van de moordaanslagen op de Noorse samenleving enige verheldering.

In de eerste berichten over Anders Breivik werd gemeld dat hij de zoon was van een Noorse diplomaat die hem en zijn moeder al vroeg verlaten had voor een andere vrouw en ook na zijn pensionering nooit meer teruggekeerd was naar Noorwegen. Tussen hem, een vertegenwoordiger in het buitenland van de Noorse staat, en zijn voormalige vrouw en zijn zoon was er geen contact. Het is voorstelbaar dat een dergelijke scheiding, die voor het kind voelt als een

verlating, zowel machteloos maakt als ook een geweldige woede oproept. Het vergeten kind te zijn van een verdwenen vader maakt eenzaam maar dwingt ook tot het verbergen van een dergelijk lot. En ooit misschien tot een reactie. Als puber trekt hij op met een club jongens die graffiti schildert op muren in de stad, *identity tags* voor iedereen zichtbaar, maar toch onherkenbaar. Een van zijn beste vrienden is een Pakistaanse jongen, een moslim.

De bomaanslag op het regeringscentrum was bedoeld als een moord-aanslag op de premier. Misschien valt die aanslag op de regering, op de premier ook te zien als een late wraak op een vader die geen 'vader voor mij' wilde zijn, als een aanslag op een regering die vreemden binnenlaat en verzorgt, en zo 'mijn' land weggeeft aan vreemdelingen, aan anderen. Misschien is er ook jaloezie op al die kinderen die zich beschut voelen in de zorg van de partij, hun verbondenheid vierend in een aards paradijs. Wordt door Breivik de staat niet gezien als een beeld van de vader die verdwenen is, die zijn zoon verlaten heeft? Door de staat, door de partij die de baas is in het land, te treffen in wat het kostbaarste bezit zou moeten zijn, de kinderen, wordt de verlating door de eigen vader, wordt zijn zoonschap van een man die geen vader wilde zijn, op groteske schaal gewroken. Wellicht meer dan als een maatschappelijk of religieus probleem is de moord in Noorwegen zo te zien als gedreven door persoonlijke motieven die op een maatschappelijk en cultureel toneel worden uitgespeeld.

Deze beschouwing over de recente gebeurtenissen in Noorwegen staat enigszins dwars op de thema's die in deze aflevering van *Religie & Samenleving* aan de orde worden gesteld. Dwars vanwege de aandacht voor de enkeling als bron van inzicht in een gebeurtenis die een samenleving ontwricht en vanwege de daarmee samenhangende optiek op het unieke van een maatschappelijk verschijnsel.

In de bijdragen in de aflevering van *Religie & Samenleving* wordt juist het algemene gezocht als verklaring. Daarin gaat het om conservatisme en emigratie, roomse sociologie en de betekenis van modaliteiten in een kerkverband.

In de bijdrage van Hans Krabbendam wordt de vraag behandeld: zijn emigranten conservatief? Aan de hand van een analyse van de verschillende emigratiestromen naar de Verenigde Staten, wordt duidelijk gemaakt dat degenen die het eerst naar Amerika vertrokken minder behoudzuchtig waren dan degenen die later naar Amerika emigreerden.

In een tweede artikel, eveneens historisch van aard, beschrijft Erik Sengers de betekenis van bisschop Aengenent van Haarlem als socioloog. Aengenent was vanaf 1904 hoogleraar in de filosofie en de sociologie aan het

grootseminarie van dat bisdom te Warmond en daarmee, zo betoogt Sengers, is de schrijver van het in 1909 gepubliceerde *Handboek Sociologie* de eerste hoogleraar in dat vakgebied in ons land. Aengenent beoefende de sociologie als een normatieve maatschappijleer vanuit christelijk perspectief, gemotiveerd door de bij de aanvang van zijn werkzaamheden recent gepubliceerde encycliek *Rerum Novarum*. Sengers bespreekt uitgebreid Aengenents betekenis in de geschiedenis van de sociologie in ons land, diens eigen interesses zoals die blijken in zijn boekbesprekingen in het blad *De katholieke*, en zijn opvattingen over een roomse sociologie.

In de bijdrage van De Jong en Kregting wordt nagegaan welke modaliteiten er in de nieuw gevormde Protestantse Kerk in Nederland zijn te onderscheiden – confessioneel, gereformeerde bond, vrijzinnig, middenorthodox, evangelisch, en hoe groot hun aanhang is. Via een analyse van het aantal abonnees op verschillende tijdschriften, en via de opgave van de beoordeling door scriba's van de dominante stroming in een bepaalde gemeente wordt tot een schatting gekomen van de omvang en invloed van bepaalde stromingen in de PKN. De confessionele stroming lijkt van het grootste belang te zijn, de *Gereformeerde Bondsgemeenten* het meest vitaal. In nadere analyses worden effecten en oorzaken van deze verdeling in belang, omvang en vitaliteit nader onderzocht.

Ten slotte melden we dat de redactie is uitgebreid met dr. Wim Vandewiele. Hij is als godsdienstsocioloog verbonden aan het Interdisciplinair Kenniscentrum Kerk en Samenleving (IK-KS), de K.U.Leuven en de Universiteit Antwerpen. Hij richt zijn onderzoek zowel op het terrein van de sociologie van de zingeving als op dat van monastieke gemeenschappen.

